

Duurzame basisvorming: de basis voor een duurzame toekomst

Inleiding

Het veranderende samenspel tussen burgers, maatschappelijke organisaties, bedrijven en overheden vraagt om veranderende doelstellingen bij beleid en onderwijs. Bij een terugtrekkende overheid hoort een meer actieve samenleving, waarin de burgers mondiger, zelfstandiger, pro-actiever keuzes maken en verantwoordelijkheid nemen.

Daardoor ligt de tijd dat de afdeling Natuur en Milieueducatie zelf haar inhoud bepaalde ver achter ons.

Milieubeleid ziet, terecht, educatie als een instrument dat een bijdrage levert aan het bereiken van beleidsdoelen. Er zijn burgerinitiatieven, die voortkomen uit de energieke samenleving, die educatie zien als mogelijkheid om een bijdrage te leveren aan hun eigen doelen. Allerlei bedrijven maken educatieve programma's op het gebied van natuur en milieu. Het aanbod voor de scholen lijkt daardoor te verrommelen en slechts een korte houdbaarheid te hebben. En dat terwijl het onderwijs juist gebaat is bij een consistente, lange termijn aanpak.

Hierin ligt voor Milieueducatie een rol om korte termijn doelen van beleid, burgers en bedrijven te verenigen met de lange termijn doelen van het onderwijs. Een van de manieren om dit te bewerkstelligen is het werken vanuit de doelen van de "Duurzame Basisvorming".

Wat is duurzame basisvorming?

In de bijdrage van het werkveld natuur, milieu en duurzaamheid aan de "Dialoog Onderwijs2032" wordt het doel van duurzaamheidseducatie in een veranderende samenleving beschreven:

"Mensen toerusten met een goede kennisbasis op het gebied van natuur, milieu en duurzaamheid, een positieve, innovatieve houding en actiebereidheid, die wel geïnformeerde keuzes maken, die competenties bezitten om idealen en denkbeelden om te kunnen zetten in handelingsperspectieven". (*1)

Om burgers toe te rusten met deze noodzakelijke competenties zijn lange termijn doelen nodig. Het bereiken van die doelen levert een duurzame basis op, vandaar de term "duurzame basisvorming".

Doelen

De doelen op het gebied van duurzaamheid en duurzaam handelen zijn;

- Burgers hebben **kennis en inzicht** verworven over de samenhang en gevolgen vanuit verschillende invalshoeken. Zij kunnen kennis van verschillende kanten bekijken; People, Planet en Profit,
 - Burgers zijn **betrokken door beleving**. Zij hebben zorg voor zichzelf, de ander en hun omgeving.
- "Zorg hebben voor" komt hier uit voort.

- Burgers kunnen een wel overwogen keuze maken gebaseerd op kennis, inzicht en beleving.

Waardeontwikkeling en keuzes kunnen maken zijn hierin belangrijke componenten. Dit levert ook een belangrijke bijdrage aan burgerschapsvorming.

- Burgers kunnen hun kennis, inzicht, beleving, waarden, keuzevaardigheid inzetten om tot handelen te komen, het **handelingsperspectief**. Het gaat hierbij niet alleen om een intrinsieke motivatie om tot handelen te komen, maar ook om de mogelijkheden tot handelen te zien en handelingsalternatieven af te wegen.

Een verdere uitwerking van de inhoud van duurzame basisvorming vindt u in de bijlage.

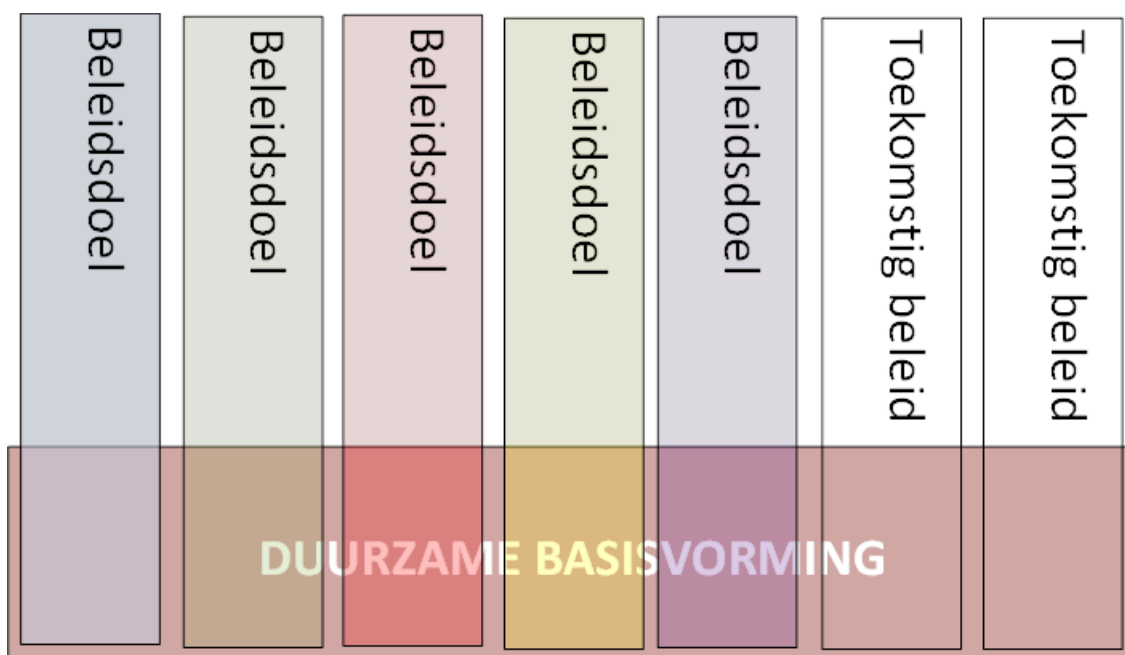
De rol van duurzame basisvorming

Duurzame basisvorming is niet een zelfstandig nieuw onderwijsdoel. Duurzame basisvorming moet in relatie staan tot andere doelen. Er moet een duidelijke relatie zijn met andere leergebieden, maar ook met beleidsdoelen. En om de doelen van duurzame basisvorming te bereiken is “stapelen” nodig. Deze worden hieronder toegelicht.

De relatie tussen Duurzame basisvorming en beleidsdoelen

Om nu en in de toekomst beleidsdoelen geïmplementeerd te krijgen is draagvlak nodig. Duurzame basisvorming creëert dat draagvlak door de leerling betrokken te krijgen, te leren kiezen op basis van nieuwe informatie, door waardeontwikkeling en de bereidheid tot handelen te bevorderen.

Uit onderzoek (*2) blijkt dat natuur- en milieueducatie ook significant heeft bijgedragen aan het denken en doen van de huidige volwassenen. En daarmee aan het creëren van een voedingsbodem voor duurzame beleidsbeslissingen.



Verschillende beleidsdoelen hebben vaak een zelfde “fundament” in de duurzame basisvorming. Als bij de waterdoelstelling gesproken wordt over betrokkenheid van de burger bij het Haagse water, dan kan dat door gebruik te maken van de kringloop in en van het water. Het zelfde concept kringloop is weer nodig bij het thema afval, groenbeheer, e.d. Het concept kringloop is hiermee zo gevuld dat burgers ook bij andere onderwerpen kringloop als concept voor handelen kunnen gebruiken.

Door alle onderwijsproducten die Milieueducatie vanuit de milieudoelen van beleid en van derden aanbiedt aan het onderwijs bij te laten dragen aan duurzame basisvorming ontstaat een stevig fundament voor draagvlak nu en in de toekomst. Hiermee is duurzame basisvorming nog op een andere manier van belang. Met duurzame basisvorming wordt bijgedragen aan een competente burger, die beleidsbeslissingen in de toekomst op waarde kan schatten. En zo ook kan bijdragen aan draagvlak voor overheidsbeslissingen.

Relatie tussen duurzame basisvorming en andere leergebieden.

Duurzame basisvorming kan niet los gezien worden van andere leergebieden zoals Natuur en techniek, Burgerschap. Zo is bijvoorbeeld voor zowel duurzaam gedrag als voor omgaan met verschillende belangen, leren kiezen, zoals in de keuzekisten ontwikkeld wordt, van groot belang. Ook is kennis van het leergebied Techniek bij de opwekking van energie van belang voor de keuze van een energiebron.

Door deze veelzijdige relatie met andere leergebieden is "Duurzaamheid" ook niet een apart leergebied in het onderwijs.

Duurzame basisvorming stapelt

Om de doelen van duurzame basisvorming te bereiken moet begonnen worden bij jongste groepen van het basisonderwijs en worden doorgegaan tot de hoogste klassen van het voortgezet onderwijs. Het is duidelijk dat er verschillen zitten in hetgeen aan de leerlingen kan worden aangeboden. De leerervaringen in de hogere groepen moeten gestapeld kunnen worden op eerdere leerervaringen. Door de leeftijdsgroepen heen zal de focus verschuiven van *Leren waarnemen, spelen, ervaren* naar *Leren verplaatsen in andere partijen in dilemma's*. Hierdoor zal niet ieder beleidsdoel op elk niveau van het onderwijs een zinvolle plek kunnen krijgen. Hier ligt ook een brugfunctie van de afdeling Natuur- en Milieueducatie tussen beleid en onderwijs.

Het onderstaande schema laat de focus zien voor de verschillende leeftijdsgroepen en het stapelen van leerervaringen.

Basisonderwijs								Voortgezet onderwijs							
	1	2	3	4	5	6	7	8	1	2	3	4	5	6	
Focus	(Leren) waarnemen, spelen, ervaren		Leren waarnemen en kennen		Leren hoe het werkt (begrijpen)		Leren zien van relaties en samenhang		Leren omgaan, interpreteren en het zien van dilemma's		Leren verplaatsen in andere partijen in dilemma's				

(naar een figuur uit "Hanteren van gezond gedrag en duurzaam voedingspatroon, Voedingscentrum, 2012)

De rol van duurzame basisvorming in Den Haag

Voor de afdeling Milieueducatie zijn de doelen van duurzame basisvorming belangrijke criteria bij het bepalen van de inhoud van haar onderwijsaanbod. Onderwijsproducten dragen bij voorkeur zowel bij aan het bereiken van beleidsdoelen als aan het bereiken van doelen uit de duurzame basisvorming.

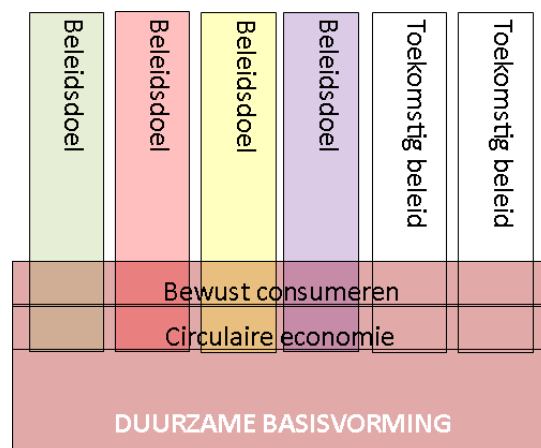
Bij de ontwikkeling of aanschaf van onderwijsleermiddelen wordt hiermee rekening gehouden. Zo blijven onderwijsleermiddelen ook bruikbaar als het beleidsthema wat meer naar de achtergrond is geschoven en is een grotere continuïteit in onderwijsaanbod gewaarborgd. Natuurlijk moet ook rekening gehouden worden met de doelen van het onderwijs, omdat anders de leerkrachten de onderwijsmiddelen niet zullen gebruiken.

Werkwijze

De afdeling Milieueducatie leest alle relevante beleidstukken over duurzaamheid en de themavelden Water, Groen, Energie en klimaat, Afval, Openbare ruimte en Voedsel. Hieruit worden de verwachtingen/ doelen ten aanzien van educatie gedestilleerd en vertaald naar onderwijsdoelen. Voor een goede afstemming met beleid worden die doelen vervolgens besproken met beleidsmedewerkers.

In de activiteiten van Milieueducatie worden de naar onderwijs vertaalde beleidsdoelen en de doelen van duurzame basisvorming gekoppeld. Hierdoor hebben de activiteiten een langere houdbaarheid dan de beleidsdoelen, en passen ze beter bij het onderwijs, dat zich nu eenmaal over langere tijd uitstrekt.

Enkele beleidsvelden in Den Haag vallen geheel binnen duurzame basisvorming. Dit is het geval bij circulaire economie, waarbij de leerlingen moeten weten wat circulair is en hoe je daarmee om gaat. Hiermee past duurzame basisvorming ook in de “Roadmap Next Economy”. Ook het beleidsthema “Bewust consumeren” valt binnen duurzame basisvorming. Een belangrijk onderdeel in duurzame basisvorming is “leren kiezen op basis van nieuwe informatie”. Hiermee wordt een grondvaardigheid voor “bewust consumeren” geleerd. Maar ook bij een transitie, zoals in “Stad in transitie” beschreven, is een bevolking, die bewust kan kiezen van groot belang.



Om te beoordelen of de producten van derden in het aanbod van Milieueducatie opgenomen worden of anderszins ter beschikking gesteld worden aan het onderwijs, kijkt Milieueducatie of deze producten een bijdrage leveren aan de duurzame basisvorming. Dit maakt het b.v. mogelijk dat een onderwijsproduct dat indoctrineert niet opgenomen wordt in het aanbod, omdat het geen bijdrage levert aan de duurzame basisvorming waarin kunnen kiezen een belangrijke vaardigheid is die ontwikkeld moet worden. Duurzame scholen en Eco-schools passen prima in het aanbod, omdat ze bijdragen aan zowel de duurzame basisvorming als aan specifieke beleidsdoelen.

(*1)) Ik, wij en de wereld

Whitepaper Natuur, Milieu, Duurzaamheid en Onderwijs in het kader van Dialoog Onderwijs2032

(*2 Hoe duurzaam is NME?

Een explorerend kwantitatief onderzoek naar langetermijneffecten van Natuur- en Milieueducatie op basisscholen.

W. Smit, P. Jansen, C.S.A. van Koppen, M. Bulten, M.L.C. Damen & C. Custers, 2006.
Veldwerk Nederland / Utrecht, Universiteit Utrecht

Bijlage

Verdere invullingen van de duurzame basisvorming

Hier een aanzet voor wat wij als inhoud zien voor de onderwijsdoelen van duurzame basisvorming. Met een goede beschrijving van de basisvorming kan beoordeeld worden welke onderwerpen (producten/activiteiten) bijdragen bij aan een duurzame basisvorming.

- Kennis en inzicht

Kennis van concepten (*2) zelf en de daarvoor noodzakelijke kennis van bijvoorbeeld; Ecosysteem, kringloop, voedselpiramide, voedselweb, biodiversiteit voedsel, energie, klimaat(adaptatie), water, etc., grondstoffen duurzaam, eerlijke verdeling?, Fair Trade

Hiervoor is een verdere uitwerking nog nodig

Inzicht.

In verandering in een systeem (bijv. kringloop) heeft consequenties voor het andere in het systeem, de samenhang tussen systemen, klimaat en biodiversiteit, van perspectief kunnen wisselen, lineair gebruik van grondstoffen moet veranderd worden in circulair, waar ons eten vandaan komt, de relatie Stad en daarbuiten, verstandig gebruik (quota), ook kleine beetjes helpen.

Hoe doe je dat? Systeemdenken is hierin een instrument.

- Betrokken

Betrokken op/bij de leefomgeving, betrokken op/bij de natuur, betrokken op/bij anderen
Verzorgen van planten (tuinieren, kamerplanten,), dieren(stadsboerderij tuinieren), omgeving
Hoe doe je dat? Kunnen struinen, gebruik van zintuigen, verzorgen schept een band, op zoek gaan naar overeenkomsten, ontwerpen van een omgeving, samen zinvolle dingen doen.

- Waardeontwikkeling en keuze kunnen maken

Waardering hebben voor de omgeving, natuur en anderen en begrip hebben voor de normen die daaruit voortkomen? Keuzes kunnen maken op basis van kennis (informatie verzamelen), inzicht en belangenafwegingen en gevolgen. Dit kan aan de hand van veel onderwerpen (kan een bijdrage leveren aan van lineair naar circulair)

Waarde ontwikkeling;

De waarde van een schone omgeving, de waarde van de natuur, weggooien van voedsel is waardeloos, verantwoordelijk zijn voor eigen handelen, respect hebben voor, hoger doel kunnen zien. De wereld is van ons allemaal, dus samen ervoor zorgen,

Keuzes maken.

Bewust consumeren, Alternatieven kunnen afwegen,

Feiten kunnen onderzoeken en afwegen, eigen belang afwegen t.o.v. een ander belang (bijv. iets teruggeven aan de natuur), van perspectief kunnen wisselen

- Handelingsperspectief;

Het gaat erom dat je ook iets wilt en kunt doen. De handelingsbereidheid moet voortkomen uit de vorige componenten uit de basisvorming. Bereid zijn ook al kost dat meer moeite, tijd, geld. Of juist dingen niet te doen. Afval op de juiste plek weggooien, dieren terugzetten op de plek waar ze gevonden zijn.

(*2) Onder een concept wordt een belangrijk idee (begrip), samenhangende kennis, verstaan.